

СОБІВАРТІСТЬ ПРОМИСЛОВОЇ ПРОДУКЦІЇ

О. Г. ЧЕРЕП, кандидат економічних наук, доцент;

І. Д. МОМОТ

(Запорізький національний університет)

Анотація. Метою статті є: розгляд теоретичних основ собівартості (її складу, класифікації, функцій, методів нарахування); пошук шляхів для зниження собівартості продукції промислових підприємств. **Методика дослідження.** Вирішення поставлених у статті завдань здійснено за допомогою таких методів дослідження: аналізу та синтезу, систематизації та узагальнення, діалектичного підходу. **Результати.** У статті розглянуто: проблеми формування собівартості промислової продукції як важливого чинника рентабельності та ефективності підприємства; теоретичні основи собівартості продукції промислового підприємства; основні праці вітчизняних науковців, які вивчали тему собівартості. Досліджено класифікацію витрат виробництва. Визначено й охарактеризовано функції собівартості та їх значення для підприємства в умовах ринкової економіки. Розглянуто основні методи нарахування собівартості, які залежать від виду продукції, її типу, складності виробництва, характеру технологічного процесу та організації виробництва. Проаналізовано основні показники фінансово-господарської діяльності ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2015–2016 рр. та динаміка їх зростання. **Практична значущість результатів дослідження.** Наголошено на пошуку та застосуванні більш ефективних методів зниження собівартості промислової продукції, що стане рушійною силою для збільшення прибутку й рентабельності окремих підприємств. Зниження собівартості – це перше й найголовніше завдання будь-якого підприємства. Внесено пропозиції щодо зниження собівартості промислової продукції, а саме впровадження нових технологій, автоматизація виробництва, більш ефективне використання ресурсів і відходів виробництва, зміна структури та якості продукції тощо.

Ключові слова: собівартість, витрати виробництва, статті калькулювання, методи нарахування собівартості, показники фінансово-господарської діяльності.

Постановка проблеми в загальному вигляді та зв'язок із найважливішими науковими чи практичними завданнями. У сучасному світі кожне підприємство стикається із проблемою збільшення прибутку та рентабельності виробництва. Вплив багатьох показників по-різному відображається у фінансових результатах кожного з підприємств. Одним із них є собівартість. Можна з упевненістю сказати, що цей показник є одним із найважливіших, адже від нього залежать такі фактори, як рентабельність окремих видів продукції й виробництва загалом, установлення оптових цін на продукцію, здійснення внутрішнього виробничого планування, а також зміцнення та покращення позиції підприємства на внутрішньому й міжнародному ринках. Щоб витримати гостру конкуренцію і завоювати довіру покупців, підприємство повинне вигідно виді-

лятися на тлі підприємств того ж типу. Саме тому постає проблема пошуку нових шляхів зниження собівартості, яка є дуже актуальною впродовж багатьох років.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему собівартості в Україні досліджували багато науковців (В. Пархоменко, О. Попазова [4], М. Скрипник [5], О. Філінков [7]). Вони розглядали такі проблеми, як собівартість продукції та її склад, класифікація витрат, система калькулювання собівартості й управління витратами в умовах сучасної економіки, шукаючи шляхи їх вирішення.

О. М. Філінков зазначає, що собівартість: відображає, скільки та яких ресурсів було використано; представляє собою величину використаних ресурсів у грошовому виразі; пов'язує використані ресурси з конкретним об'єктом витрат [7].

М. Скрипник трактує поняття так: «Со-

бівартість продукції (робіт, послуг) – це грошовий вираз суми затрат на виробництво конкретного продукту» [5].

В. М. Пархоменко дав найбільш обґрунтоване визначення: «Собівартість продукції (робіт, послуг) – це вартісне вираження витрат, пов'язаних із використанням у технологічному процесі виробничої продукції (виконання робіт, надання послуг), природних ресурсів, сировини, матеріалів, палива, енергії, основних виробничих засобів, нематеріальних активів, спеціалізованого оснащення, інструменту, інвентарю, трудових і фінансових ресурсів, а також витрат на виробництво та збут готової продукції, включаючи встановлені державою обов'язкові відрахування, податки та платежі» [4].

Формування цілей статті (постановка завдання). Метою статті є: розгляд теоретичних основ собівартості (її складу, класифікації, функцій, методів нарахування); пошук шляхів для зниження собівартості продукції промислових підприємств.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Собівартість є невід'ємною частиною виробництва будь-якого підприємства. Це один із найголовніших економічних показників, що характеризує виробничу діяльність. Він є важливим у сучасному світі та нинішньому стані української економіки.

Собівартість промислової продукції – важливий показник діяльності підприємств. Це грошовий вираз усіх витрат, зроблених у період виробництва та реалізації продукції.

Собівартість впливає на прибутковість і рівень рентабельності підприємства, чим меншим є обсяг використання ресурсів, задіяних у виробництві, тим більшим буде прибуток.

Собівартість калькулюється для:
визначення ціни продукції;
визначення рентабельності виробництва та окремих видів продукції;
здійснення внутрішньогосподарських розрахунків;
планування виробництва у майбутніх періодах.

Собівартість виконує такі функції:
облік і контроль витрат на виробництво й реалізацію продукції;
визначення прибутку та рентабельності;
обґрунтування ефективності та актуальності вкладення інвестицій на реконструкцію, технічне оновлення і збільшення обсягів підприємства [6].

Роль собівартості постійно збільшується через перехід до ринкової економіки.

Аналіз собівартості промислової продукції має важливе значення, тому що завдяки йому виявляються тенденції зміни показника, робляться висновки та корективи, визначається, які саме фактори впливають на нього й, тим самим, дають оцінку роботі підприємства. Зниження собівартості продукції для підприємства має значущу роль, тому що є однією з основних умов підвищення ефективності виробництва, а також одним із вирішальних джерел підвищення доходу працівників, також впливає на величину прибутку, рівень рентабельності.

У процесі виробництва та реалізації продукції підприємство здійснює багато витрат, які мають різні класифікації (табл. 1). Витрати – це сукупність видатків підприємства, пов'язаних із виробництвом продукції, наданням послуг, виконанням робіт та їхньою реалізацією, виражена у грошовій формі.

Таблиця 1

Види витрат [складено автором на основі [2]]

Вид	Витрати
За центром відповідальності (місцем виникнення витрат)	Виробництво, цех, дільниця, відділення тощо
За видом продукції	На вузли, деталі, вироби, замовлення, процеси тощо
За способом перенесення вартості на продукцію	Прямі витрати – витрати, пов'язані з виробництвом окремого виду продукції, які можуть бути безпосередньо включені до її собівартості. Непрямі витрати – витрати, пов'язані з виробництвом кількох видів продукції (загальновиробничі), що включаються до виробничої собівартості за допомогою спеціальних методів
За однорідністю витрат	Одноелементні витрати складаються з одного елементу витрат. Комплексні витрати – з кількох економічних елементів

Продовж табл. 1

Вид	Витрати
За ступенем впливу обсягу виробництва на рівень витрат	Змінні витрати – витрати, абсолютна величина яких зростає із збільшенням обсягу випуску продукції і зменшується з його зниженням (витрати на сировину та матеріали, купівельні напівфабрикати та комплектувальні вироби, технологічне паливо й енергію, на оплату праці працівникам). Постійні витрати – це витрати, абсолютна величина яких із збільшенням (зменшенням) обсягу випуску продукції істотно не змінюється (витрати, пов'язані з обслуговуванням та управлінням виробничою діяльністю цехів)
За календарними періодами	Поточні витрати – це постійні, звичайні витрати або витрати, у яких періодичність менша ніж місяць. Довгострокові витрати – це витрати, пов'язані з виконанням довгострокового договору (контракту), тобто контракту, який не планується завершити раніше ніж через 9 місяців із моменту здійснення перших витрат або отримання авансу (передоплати). Одноразові витрати – одноразові витрати, або витрати, які здійснюються один раз (із періодичністю більш ніж місяць) і спрямовуються на забезпечення процесу виробництва протягом тривалого часу
За доцільністю витрачання	Продуктивні витрати – витрати, передбачені технологією та організацією виробництва. Непродуктивні витрати – витрати, що виникають у результаті певних недоліків організації виробництва, порушення технології тощо

Аби контролювати та аналізувати витрати, застосовують групування їх за статтями калькуляції, за якими обчислюють собівартість продукції. Статті — це витрати, які відрізняються між собою функціональною роллю у виробничому процесі й місцем виникнення.

Калькуляція — це вимір витрат на виробництво та реалізацію продукції, спосіб визначення ефективності виробництва.

Калькуляційні одиниці під час обчислення собівартості – натуральні величини: штуки, кілограми, тонни, метри тощо.

Щодо виробничого процесу витрати калькуляційних статей поділяють на:

основні (безпосередньо пов'язані з технологічними процесами виробництва);

накладні (їх зумовлює необхідність управління й обслуговування виробництва).

Кожне підприємство застосовує різні методи калькуляції собівартості залежно від галузі, виду продукції, складності виробництва, технологічного процесу та ще багатьох чинників (рис. 1).

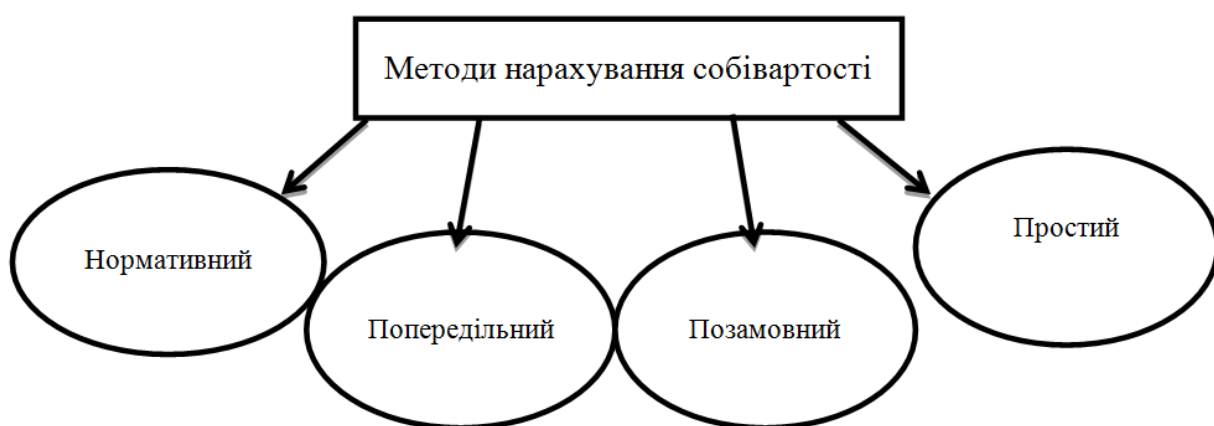

Рис. 1. Методи нарахування собівартості [складено автором на основі [3]]

Нормативний метод застосовують на підприємствах обробних галузей промисловості з масовим і великосерійним характером виробництва, де виробляють різноманітну та

складну продукцію, що складається з великої кількості деталей і вузлів (машинобудування, швейна, взуттєва, трикотажна, меблева промисловість).

Попередільний метод застосовують на підприємствах із масовим випуском продукції, де з вихідної сировини (матеріалу) шляхом послідовного оброблення отримують готовий продукт (хімічне, текстильне, цегляне, металургійне, інші виробництва); фактичну собівартість продукції визначають щомісяця шляхом ділення загальної суми витрат на кількість випущеної продукції за періодом.

Позамовний метод – об'єктом аналізу й калькулювання є окреме виробниче замовлення, що відкривається на одне або декілька однорідних виробів (застосовують на підприємствах машинобудування та металообробної промисловості).

Простий метод застосовують у виробництвах, де відсутнє незавершене виробництво або його частка незначна (видобуток вугілля, виробництво електроенергії) [3].

Аналіз собівартості продукції на прикладі ПАТ «МОТОР СІЧ»

Аби краще зрозуміти теоретичну частину, розглянемо найголовніші показники фінансово-господарської діяльності ПАТ «МОТОР СІЧ» та їх вплив на собівартість (табл. 2).

ПАТ «МОТОР СІЧ» впевнено займає гідне

місце серед провідних компаній світу, які виробляють, супроводжують в експлуатації та ремонтують надійні двигуни до літаків і гелікоптерів 55 типів і модифікацій. Підприємством пройдений шлях від створення та введення у виробництво поршневих авіамоторів водяного охолодження до сучасних конкурентоспроможних на світовому ринку турбореактивних двоконтурних двигунів, турбогвинтових, турбовальних і турбовентиляторних двигунів для літаків та гелікоптерів, а також промислових газотурбінних установок на їх базі.

Продукція компанії ПАТ «МОТОР СІЧ» експортується та успішно експлуатується у 111 країнах світу. Висока якість і надійність продукції гарантовані передовими технологіями, сучасним обладнанням та високою культурою виробництва.

ПАТ «МОТОР СІЧ» пропонує до реалізації: авіаційні двигуни для літаків і гелікоптерів нового покоління; газотурбінні приводи для газоперекачувальних установок; газотурбінні приводи для автоматизованих електростанцій; агрегат тепла й холоду; генератор інертних газів; турбодетандерну електростанцію; газотурбінні електростанції [1].

Таблиця 2

**Основні показники фінансово-господарської діяльності
ПАТ «МОТОР СІЧ» за 2015–2016 рр. [складено автором на основі [8]]**

Показники	2015 р.	2016 р.	Абсолютне відхилення, +/-	Темп росту, %
Дохід від реалізації продукції, тис. грн	3837 706	5 106 759	12 699 052	133,1
Чистий дохід від реалізації, тис. грн	3740 353	5 001 803	1 261 450	133,7
Середньорічна чисельність персоналу, осіб	20 832	21 860	1028	104,9
Середньорічна заробітна плата, тис. грн	25,8	33,2	7,4	128,7
Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	2135 704	2 666 560	529 056	125,3
Чистий прибуток, тис. грн	741 229	1 248 028	506 799	168,4
Рентабельність продажу, %	19,8	25	5,2	126,3

Проаналізувавши дані табл. 2, робимо такі висновки:

на підприємстві дохід (виручка) від реалізації продукції зріс на 33,1 % у 2016 р. порівняно із 2015 роком;

чистий дохід (виручка) від реалізації продукції збільшився на 33,7 %;

середньорічна чисельність персоналу збільшилась на 1 028 робітників і становила 21 860 робітників (зростання 4,9 %);

середньорічна заробітна плата зросла на

7,4 тис. грн, що становить 28,7 % приросту;

показники прибутковості та рентабельності підприємства мають позитивний темп росту. Чистий прибуток зріс за 2016 рік на 506 799 тис. грн і на кінець періоду становив 1 248 028 тис. грн ;

негативний вплив на рентабельність продажів має собівартість реалізованої продукції, яка підвищилась на 24,8 % за 2016 рік. Однак рентабельність продажів мала певний зріст (збільшилась на 26,3 %), її показники за 2015–2016 р. – 19,8 % та 25 % відповідно.

Висновки із зазначених проблем і перспективи подальших досліджень у поданому напрямі. Собівартість промислової продукції включає в себе багато видів витрат, а саме: на сировину та матеріали, комплектувальні вироби, напівфабрикати, попутну продукцію, загальновиробничі витрати, витрати на основну та додаткову заробітну плату, відрахування на соціальне страхування тощо.

Нараховуватись собівартість може такими способами: простим; нормативним; позамовним; попередільним. Кожен метод залежить від галузі, складності, структури та обсягів виробництва.

Як приклад, у роботі наводяться дані фінансово-господарської діяльності за останні роки на ПАТ «МОТОР СІЧ». Слід зазначити, що незалежно від того, що собівартість збільшується, прибуток цього промислового підприємства теж збільшується. Це стає можливим завдяки стабільній роботі, високому рівню кваліфікації робітників, ефективному використанню ресурсів та підвищенню продуктивності праці.

Отже, зниження собівартості продукції промислового підприємства є однією з головних цілей. Цього можна досягти за допомогою таких дій: упровадження нових технологій; автоматизації виробництва; скорочення постійних витрат унаслідок зростання обсягів виробництва; зміни якості та структури продукції; ефективного використання ресурсів та відходів виробництва.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Загальна інформація про Мотор Січ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.com.ua/ukr/catalog/7717> (дата звернення: 7.12.2017). – Назва з екрана.
2. Класифікація витрат виробництва [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/84367/ekonomika/klasifikatsiya_vitrat_virobnitstvo_produktsiyi (дата звернення: 7.12.2017). – Назва з екрана.
3. Методи нарахування собівартості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://pidruchniki.com/1369012544826/finansii/ekonomichni_klasifikatsiyi_vitrat (дата звернення: 7.12.2017). – Назва з екрана.
4. Попазова О. В. Собівартість продукції: поняття та класифікація [Електронний ресурс] / О. В. Попазова. – Режим доступу: http://www.rusnauka.com/5_PNW_2010/Economics/58886.doc.htm (дата звернення: 7.12.2017). – Назва з екрана.
5. Скрипник М. Собівартість продукції як економічна категорія [Електронний ресурс] / М. Скрипник. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2010_7/pdf/skrupnyk.pdf (дата звернення: 7.12.2017). – Назва з екрана.
6. Сутність собівартості [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://epi.ss.ua/kalkulirovanie-sebestoimosti-23256.html> (дата звернення: 7.12.2017). – Назва з екрана.
7. Філінков О. М. Про співвідношення змісту категорій «витрати виробництва», «затрати», «собівартість» / О. М. Філінков // Економічна теорія. – 2011. – № 4. – С. 12–17.
8. Фінансові результати [Електронний ресурс] : Офіційний сайт ПАТ «МОТОР СІЧ». – Режим доступу: <http://www.motorsich.com/files/840-3kv%202015.PDF> (дата звернення: 7.12.2017). – Назва з екрана.

REFERENCES

1. Zahalna informatsiia pro Motor Sich [General information about Motor Sich]. (n.d.). <http://rada.com.ua/eng/catalog/7717>. <http://rada.com.ua/eng/catalog/7717> (accessed 7 December 2017) [in Ukrainian].
2. Klasyfikatsiia vytrat vyrobnytstva [Classification of Production Costs]. (n.d.). http://pidruchniki.com/84367/ekonomika/klasifikatsiya_vitrat_virobnitstvo_produktsiyi. Retrieved from http://pidruchniki.com/84367/ekonomika/klasifikatsiya_vitrat_virobnitstvo_produktsiyi (accessed 7 December 2017) [in Ukrainian].
3. Metody narakhuvannia sobivartosti [Methods of accrual of cost]. (n.d.). http://pidruchniki.com/1369012544826/finansii/ekonomichni_klasifikatsiyi_vitrat. Retrieved from http://pidruchniki.com/1369012544826/finansii/ekonomichni_klasifikatsiyi_vitrat (accessed 7 December 2017) [in Ukrainian].

- 7 December 2017) [in Ukrainian].
4. Popazov, O. V. Sobivartist produktsii: poniatia ta klasyfikatsiia [Cost of production: concept and classification] (2010). Retrieved from http://www.rusnauka.com/5_PNW_2010/Economics/58886.doc.htm (accessed 7 December 2017) [in Ukrainian].
 5. Skrypnyk, M. Sobivartist produktsii yak ekonomichna katehoriia [Cost of products as an economic category]. (2010). Retrieved from http://archive.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2010_7/pdf/skrypnyk.pdf (accessed 7 December 2017) [in Ukrainian].
 6. Sutnist sobivartistosti [The essence of cost]. (n.d.). <http://epi.cc.ua/kalkulirovanie-sebestoimosti-23256.html>. Retrieved from <http://epi.cc.ua/kalkulirovanie-sebestoimosti-23256.html> (accessed 7 December 2017) [in Ukrainian].
 7. Filinkov, O. M. (2011). Pro spivvidnoshennia zmistu katehorii "vytraty vyrobnytstva", "zatraty", "sobivartist" [On the ratio of content categories "production costs", "costs", "cost"]. *Ekonomichna teoriia – Economic Theory*, 4, 12–17 [in Ukrainian].
 8. Financial results. Official site of MOTOR SICH PJSC (n.d.). <http://www.motorsich.com/files/840-3kv%202015.PDF>. Retrieved from [com/files/840-3kv%202015.PDF](http://www.motorsich.com/files/840-3kv%202015.PDF) (accessed 7 December 2017) [in Ukrainian].

О. Г. Череп, кандидат экономических наук, доцент; **И. Д. Момот** (Запорожский национальный университет). **Себестоимость промышленной продукции.**

Аннотация. Целью статьи является: рассмотрение теоретических основ себестоимости (ее состава, классификации, функций, методов начисления); поиск путей для снижения себестоимости продукции промышленных предприятий. **Методика исследования.** Решение поставленных в статье задач осуществлено с помощью таких методов исследования: анализа и синтеза, систематизации и обобщения, диалектического подхода. **Результаты.** В статье рассмотрены: проблемы формирования себестоимости промышленной продукции как важного фактора рентабельности и эффективности предприятия; теоретические основы себестоимости продукции промышленного предприятия; основные труды отечественных ученых, изучавших тему себестоимости. Исследована классификация издержек производства. Определены и охарактеризованы функции себестоимости и их значение для предприятия в условиях рыночной экономики. Рассмотрены основные методы начисления себестоимости, которые зависят от вида продукции, ее типа, сложности производства, характера технологического процесса и организации производства. Проанализированы основные показатели финансово-хозяйственной деятельности ПАО «МОТОР СИЧ» за 2015–2016 гг. и динамика их роста. **Практическая значимость результатов исследования.** Акцентировано внимание на поиске и применение более эффективных методов снижения себестоимости промышленной продукции, которые станут движущей силой для увеличения прибыли и рентабельности отдельных предприятий. Снижение себестоимости – это первая и самая главная задача любого предприятия. Внесены предложения по снижению себестоимости промышленной продукции, а именно внедрение новых технологий, автоматизация производства, более эффективное использование ресурсов и отходов производства, изменение структуры и качества продукции и т. п.

Ключевые слова: себестоимость, издержки производства, статьи калькуляции, методы начисления себестоимости, показатели финансово-хозяйственной деятельности.

O. Cherep, Cand. Econ. Sci., Docent; **I. Momot** (Zaporizhzhya National University). **Prime cost of industrial products.**

Annotation. The purpose of the article is: the consideration of the theoretical basis of cost: its composition, classification, functions, methods of accrual; search for ways to reduce the cost of production of industrial enterprises. **Methodology of research.** The research methods: analysis and synthesis, systematization and synthesis, dialectical approach. **Findings.** The article deals with the problems of formation of the cost price of industrial products as an important factor of profitability and efficiency of the enterprise. Theoretical basis of the cost of production of an industrial enterprise; the main works of Russian scientists who studied the topic of cost. The classification of production costs is investigated. The functions of cost and their significance for an enterprise in a market economy are

defined and characterized. The main methods for calculating the cost are considered, which depend on the type of product, its type, the complexity of production, the nature of the technological process and the organization of production. The main indicators of financial and economic activity of PJSC "MOTOR SICH" for 2015–2016 and dynamics of their growth are analyzed. **Practical value.** Attention is focused on the search for and application of more effective methods to reduce the cost of industrial products, which will become the driving force for increasing profits and profitability of individual enterprises. Decrease in cost is the first and most important task of any enterprise. Proposals have been made to reduce the cost of industrial products, namely, the introduction of new technologies, automation of production, more efficient use of resources and production wastes, changing the structure and quality of products, and the like.

Keywords: cost of production, production costs, calculation articles, methods of calculating production costs. indicators of financial and economic activity.